

Доц. мр Биљана Павловић²⁹
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

ОБИЧАЈИ И ОБИЧАЈНЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Апстракт: Познато је да што је неки народ на вишем ступњу културног и духовног развоја, он више поштује, чува и негује своју традицију. У српском народу обичајима се одувек придавао велики значај, што због љубави и поштовања према својој традицији и прецима, али и због егзистенцијалне потребе и опстанка, као што је био случај за време вишевековног ропства под турцима, када је захваљујући, управо, неговању своје традиције, наш народ успео да се одржи, сачува своје име, језик, национални идентитет.

Упознавање своје традиције, народних обичаја, обичајних песама и игара спеваних у заједници, како каже Вук Ст. Караџић „по природи“, „у простот“, „у невиности“, што и јесте драж, снага и лепота нашег наслеђа, један је од задатака наставе музичке културе у основном образовању.

У овом раду биће описани обичаји са Косова и Метохије, и представљене песме које су их пратиле, а које су у складу са захтевима наставног плана и програма у основној школи.

Кључне речи: народ, обичаји, песма, традиција.

**„Што је од обичаја, то је од закона“
Народна изрека**

Обичаји су навике које постоје у начину живота једне етничке заједнице или једног народа. Заједно са песмом и игром, којима су богато прожети, представљају део његове духовне и културне баштине, његовог националног идентитета.

Упознавањем обичаја једног народа пружа нам се могућност да лакше проникнемо у његову душу, осетимо начин живота и упознамо најудаљеније и најскривеније кутке на путу његовог духовног развоја.

Проучавајући наше народне обичаје и песме које их прате, наш познати естетичар и културолог Сретен Петровић, задирући у далеку прошлост, расветљава улогу и значај њиховог одржавања. По његовом мишљењу реч је „... о свакодневним навикама које се односе на време обеда, на породични живот, општење међу људима... Свакако, обичаји долазе из традиције. Сваки појединац је рођен у њима и прима их као што прима језик или ваздух који удише. О њима

²⁹ biljana.pavlovic@pr.ac.rs

се не размишља, они се не критикују... Једном речју, обичаје учимо *несвесно*, као што учимо да ходамо и говоримо. Смисао обичаја који представљају систем практичних начела, која су стечена *традицијом* и која обухватају живот као целину, јесте тај да се њима *спутавају* и *обуздавају* појединци *нове генерације*, будући да им се показују као коначни и непроменљиви.³⁰

Код примитивних људских заједница обичаји су имали велику моћ. Њима је био регулисан целокупан живот, па се по обичајима дете *примало* када долази на свет, по њима се, подизало и васпитавало. По обичајима се женило и удавало, обављале су се родитељске и друге породичне дужности, чувало се и лечило од болести. Од места до места, од села до села, разликују се и обичаји, па се каже „*Колико села, толико и адет*“ (обичаја). О значају обичаја у нашем народу говори и следећа изрека: „*Боље је да село пропадне него у селу обичај*“.

Обичаји се држе чак и онда када им се заборави првобитни смисао и значај, па се тако често може чути да се нешто ради зато што се *тако ваља*.

У далекој прошлости обичаји су, дакле, представљали *законе* којима су уређивани сви друштвени односи и којих су се људи одређене друштвене заједнице строго придржавали.

Са настанком првих држава племенски интереси и обичаји морали су да уступе место широким интересима државе. Доношени су закони који често и нису били у складу са дотадашњим навикама народа, али на које се народ морао привикавати.

Упоредо са преласком из племенског у државни живот у нашем народу се јавља и хришћанска религија, сасвим другачија од дотадашње паганске.

Многе паганске обичаје хришћанство је оштро осуђивало и забрањивало.

Према неким обичајима црква је била попустљивија па је уз наметање одређених хришћанских елемената допуштала извођење појединих обичаја.³¹

Тако су се додолске песме, наслеђене из паганства, које су се певале у време суше, трансформисале у крстоношке песме. Оне су имале исту функцију, само што се уместо припева *Ој, додо, додоле*, певало: *Госпoде помилуј нас*.

Исти случај је и са крсним именом, које је у доба паганства представљало култ прецима. Хришћанска црква га прихвата, али као култ хришћанским свецима.

Обичаји који нису угрожавали државну организацију и реметили црквене одредбе остали су недирнути и доступни широкој народној маси. Тако су из најстаријих времена сачувани обичаји везани за земљорадњу, сточарство, лов, мобе, седељке, као и неки обичаји у вези са лечењем, бајањем и сл.

Падом наших земаља под турску власт нестало је владалачких династија, племства и закона који су до тада важили. Остала је широка маса простог света која препуштена сама себи, инстинктивно тражећи везу са својим коренима, почиње да се враћа старим народним обичајима. У таквим условима они су им

³⁰ Сретен Петровић, Српска митологија, О веровању, обичајима и ритуалу, Народна књига, Београд, 2004. стр.53

³¹ Тихомир Ђорђевић, Наш народни живот I Просвета, Београд, стр.27

били једина гаранција за очување свог националног идентитета и зато су их се чврсто држали.

После ослобођења од Турака слаби интересовање за народним обичајима, а нарочито осипање и нестајање обичаја из свакодневног живота почиње после другог светског рата, када је свесно уништавано све оно што није било у складу са новим комунистичким режимом и што је носило снажна национална обележја. У таквим околностима многи обичаји, а са њима и обичајне песме и игре почињу да се губе и заборављају.

„Онај ко народу врати његову загубљену песму, вратиће му његову душу“

Питер Розенгер

Упознати младе нараштаје са својим обичајима, традиционалном песмом и игром, важно је колико и познавање историје, физичких закона, математике, свог матерњег језика или осталих области које ђаци савладавају у оквиру нашег образовног система. Управо, то је један од битних задатака **наставе музичке културе у основној школи.**

Пред наставником музичке културе је истовремено још један важан задатак, а то је: **рад са децом, усмерен ка превазилажењу предрасуда према нашем фолклору.** У многим породицама се на човека са села гледа са малограђанских позиција, и са подсмехом, што изазива дистанцираност и одбојност ученика према народном изворном стваралаштву. Зато је потребно да се у корелацији са другим предметима изврши психолошка припрема ученика: треба их упознати са животом човека на селу, његовим радом, ношњом, његовим смислом за хумор и шалу... Тако ће са већим интересовањем, разумевањем и љубављу приступити упознавању са *чедном и непатвореном* фолклорном уметношћу.

Говорећи о обичајним песмама из далеке прошлости С. Петровић истиче „Словенски народи су у своје народнопоетском благу сачували немали број таквих песама које све заједно потврђују исказе старих писаца да су од свих Индоевропејаца Словени најраспеванији народ. Стога је Шафарик (историчар и филолог) с правом закључио да „тамо где је словенска жена, ту је и песма. Кућа и двориште, брдо и долина, поље и шума, врт и виноград, све то оне испуњавају тоновима својих песама.“³²

У овом раду биће приче о појединим народним обичајима и обредима са простора Косова и Метохије, као и песмама које су их пратиле.

ОБРЕДНЕ И ОБИЧАЈНЕ ПЕСМЕ СА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Обредне песме прате промене у природи и везане су за одређене дане током зиме, пролећа или лета. Тесно су повезане са старим веровањима и најчешће се изводе у дане календарских празновања.

На Косову и Метохији се током *зиме* певају Коледарске, Божићне, Водичарске, Вучарске, Јовањске, и пред крај зиме Ранилачке песме. У стара

³² С. Петровић, *Српска митологија, О веровању, обичајима и ритуалу*, Народна књига, Београд, 2004. стр.78

времена на Косову и Метохији је постојао и обичај Калинарки, који се одвијао „од Игњата до Божића“ али је, нажалост, изумро.³³

Циклус *пролећних* обредних песама обухвата: Лазаричке песме, Јеремије, Марковске песме, Ђурђевданске, Велигданске или Ускршње, и Спасовске песме.

Летње обредне песме на Косову и Метохији су слабије сачуване. То су Краљичке, Илинске, Троичинске и Ивањске, Видовданске.

Од некалендарских летњих обредних песама боље сачуване су Додолске и Крстоношке песме.

У **обичајним** песмама опевани су важнији догађаји у човековом животу. Најочуваније су **свадбене** песме, наздравице и здравице.

Посленичке песме се певају уз одређене земљорадничке или сточарске послове. Још у рано пролеће, са појавом првих зелених биљака, најчешће коприве и киселице, које су се користиле за исхрану, певале су се одређене песме уз њихово брање. Ту су, затим, песме које су се певале при плевљењу жита, **орачке и сејачке, косачке, берачке, копачке, жетварске**, песме које су се певале уз вршидбу, **пастирске и пчеларске песме**. Веома лепе и нежне су и Косовске **успанке**.

ОБРЕДНЕ ПЕСМЕ – ЗИМСКИ ЦИКЛУС

Калинарке

Обичај калинарки са Косова детаљно је описао Дена Дебељковић³⁴ Дебељковић описује обичај из Сиринићке Жупе, који се одвијао „од Игњата до Божића“, када су девојке пред зору излазе у поље „на ранило“. У пољу су остајале „до белог дана“, ложећи ватре, певајући разне песме. Овај обичај су изводиле искључиво девојке, које су биле под маскама: Две девојке су носиле браде, представљајући два старца. Једна је била обучена као невеста, са кудељом за појасом. Са њима је ишло још неколико девојака које су биле свечано одевене а које су певале разне песме. Д. Дебељковић наводи да овај обичај постоји у народу ...,од оног времена кад се света дева Марија била замучила при порођају“ са Исусом Христом, од Игњата до Божића. „Њене другарице су је узимале *на руке* и износиле је сваког јутра у поље „на ранило“, да се разгали и освежи“. ³⁵ Дебељковић напомиње да су се калинарке... „сакупљале преко дана и спремале за сутрадан сува дрва (сучке), па кад су јутром радиле, ложиле су огањ и певале песме у част деве Марије“. ³⁶ Једна од песама коју су калинарке певале је:

*Кмет ми шета по село, и кметица по делу,
Кмету шије кошуљу, сас две игле сребрне,
Сас два конца свилена.*

³³ Калинарке, Гласник музеја Косова и Метохије, књ. I, Приштина 1956. стр. 311

³⁴ Д. Дебељковић, Косово, "Обичаји народа Српског", *Српски етнографски зборник*, VII, Београд, 1907. стр. 316-318

³⁵ ГМКиМ, књ. I, Приштина, 1956. стр. 311

³⁶ Исто, стр. 311

*Девојко тавралијо, ми оздола дођосмо,
Твоје драго видосмо, Поручи ти, поручи,
Да му градиш топ дара.*

У селу Дојњићи (Метохија) постоји сличан обичај. Пред Божић, (на дан св. Варваре) омладина се окупљала увече у некој од сеоских кућа.

Свако је од своје куће доносио по нешто од хране, а обавезно кукуруз који се кувао за време седења. Чекајући да се скува кукуруз, којим су се касније частили, омладина се веселила, певала, изводиле су се разне шале. Да би било што забавније и веселије девојке су се облачиле у мушка одела, стављале бркове, имитирајући очеве или деде. После пола ноћи ишло се **на ранило**. Омладина је ишла до оближње чесме (чешме) која се налазила у селу. Ту су ложили ватру и певале су се ранилачке песме.

Кој не дође на ранило Певала проф. Јадранка Јагличић
Село Дојњићи (Метохија)
Нотни запис: Б.Павловић

Кoj не до - ђе на ра - ни - ло, Ђе га ту - ри - мо на вра - ти - ло. Ку - ше - та - не, бра - те мој,
до - не - си ми лад - не во - де, да о - ми - јем др - ље - ти - не Сла - ђи - не.

Песма је била намењена девојкама које нису дошле на ранило, па су их песмом опомињали и исмејавали као лењивице.

Коледарске песме потичу из далеке прошлости.

У српској митологији и обредној пракси *Коледо* представља Бадњака, старог, онемоћалог бога Сварога, док се Божић испољава у лику младог Бога Сварожића. Као прилог овом тумачењу Петровић наводи стихове народне песме коју је записао Вук Караџић: „На чем ћемо Бога молит /за старога- за Бадњака,/ за младога – за Божића”.³⁷

Коледарске песме су се изводиле пред Нову годину. Већ од Никољдана по селима су се групе младића припремале за *коледовање*. Најспособнији и најокретнији међу њима био је *дедица*. *Дедица* је био маскиран: имао је велике бркове и на глави шубару са овнујским репом, а на ноzi је носио привезано звоно. Остали младићи су носили рукавице на којима су били закачени прапорци. *Коледари* су ишли селом, од куће до куће и певали коледарске песме. Када уђу у кућу, *дедица* наставља све започете послове и помера мало сваку ствар са свог места. Пошто одпевају песму домаћин их дарује, углавном храном којом би се касније *коледари* частили.

Коледарске песме су ведре и веселе. У њима се изражавају добре жеље у Новој години, које су пре свега везане за економски напредак домаћинства: да роди пшеница, да се стока намножи и сл. Кратке су и једноставне, и у себи садрже припев *коледо*.

³⁷ С. Петровић, 358.

Добро јутро, коледе

Забележио: М. Васиљевић
Приштина

Божићне песме

Божић је најрадоснији верски празник, посвећен Христовом рођењу. Зато су и песме које се певају о Божићу пуне тоpline, раздраганости и ведрине.

Уочи Божића, на бадњи дан секу се бадњаци (то су гране младог храстовог дрвета). Бавећи се питањем смисла термина *бадњак*, превладава мишљење да се основ речи налази у глаголу *бдети*, па чак и у речима *будан*, *будити*. Значи заправо вече, ноћ кад се бди.³⁸

За време турака, на Косову су се бадњаци секли предвече, кад се смрачи, јер су се људи бојали да их турци не виде, и не казне. Данас се у бадњаке иде у току дана.

Пошто се домаћин врати из бадњака, наслања бадњак пред кућним вратима. Током бадњег дана влада весела и свечана атмосфера. Тог дана у кући се раде најразноврснији послови, јер, *тако се ваља*, а међу укућанима треба да влада мир, љубав и слога. Ако је неко већ дуже време у свађи, или не говори са неким, бадњи дан је прилика да се помире једни са другима. Такође, сви дугови треба да буду измирени пре Божића. Обичај је да за Бадње вече укућани буду у својој кући. Тада се певају разне песме о бадњаку.

Ој, Бадњаче, Бадњаче

Нотни запис: Б. Павловић
Певача С. Стевић
Велика Хоча

На дан Божића поздравља се речима „Христос се роди“, а одговара се „Ваистину се роди“.

Божић је пропраћен низом ритуала који се изводе у кући: посипање жита и сламе по кући, док деца иду за домаћином имитирајући гласове стоке (пијукање, мукање, блејање...) увођење вола у кућу или у двориште, долазак положаоника који бадњаком „цара“ у ватру, мешење чеснице, (погаче)... За време Божићњег празника певају се разне песме:

³⁸ Исто стр.709

Божји Бата

Нотни запис: Б. Павловић
Певала: С. Стевић
Велика Хоча

Радосно

И - де Бо-жић Ба - та, но - си ки - ту зла - та, да по - зла - ти вра - та,
од бо - ја до бо - ја, це - лу ку - лу до кро - ва.

Водичарске песме

У народу постоји обичај да се на Богојављење захвати вода и у њу стави крст који преноћи у води. Ујутру се крст вади и према води се прогнозира каква ће бити зима. Ако се вода пуно заледи, зима ће бити веома хладна.

У селима су се окупљали дечаки који су ишли од куће до куће, певајући водичарске песме, којима су, попут лазарица, благосиљали домаћинства. Један момак се маскира у бабу. На глави је везивао мараму, а за појасом је носио кудељу. Са њим су се збијале разне шале. Младићи певају:

Ој, во доље

Певала: Јадранка Јапичић
Село Дојниће (Метоксија)
Нотни запис: Б. Павловић

Ој, во до-ље, еј! Во - ди-це, еј! Во - до-ље, еј! Во - ди-це.

Домаћица дарује младиће колачима, брашном и другим намирницама.

Вучарске песме

Вучарске песме су се певале почетком нове године, најчешће током јануара. У селима Средачке и Сиринићке жупе још увек је сачуван овај обичај који се изводио још у далекој прошлости. Група вучара састављена од мушкараца обилазила је село певајући вучарске песме. Двојица су маскирани као „деде“, огрнути јагњећим кожама, са шубаром на глави, окићени звонима, а у рукама носе нож и топуз (батину); трећи мушкарац се маскира у „невесту“ са кудељом и вретеном; четврти је на мотки носио вучју кожу, а пети вучар је водио коња и скупљао дарове, углавном у намирницама, које су вучарима поклањали укућани оних домаћинстава пред којима су певали и играли. За ову прилику домаћице су месиле посебне колаче којима су даривале *вучаре*. Овај обред потиче из давнина, када су људи прикупљали дарове за вука, верујући да је он човеков двојник.

Домаћине, газдо мој

Забележио: Новица Арсич
Средска

Живо

До - ма - ћи - не, газ - до мој, е - во ву - ка у двор твој.

Јовањске песме

На дан славе Светог Јована зимског (и летњег), народ се окупљао на саборима око цркве. Том приликом певане су многе славске песме посвећене овом свецу.

Свети Јова вино пије

Нотни запис: Б. Павловић
Певала: С. Стевић
Велика Хоча

Умерено

Све-ти Јо-ва ви-но пи-је, под го др-во бо-жу-ро во.

Detailed description: A single line of musical notation in treble clef with a 3/4 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes, with red underlines under the words 'ви-но пи-је' and 'бо-жу-ро во'.

ПРОЛЕЋНИ ЦИКЛУС

Са доласком пролећа у песмама се прослављало буђење природе.

Ранилачке песме

Ранилачким песмама се најављивало пролеће. Ове песме су се изводиле пред сам крај зиме. У околини Призрена су се ложиле ватре, око којих су девојке и младе жене играле и певале. У Морави су се у ноћи између зиме и пролећа сакупљале девојке из једног села и целе ноћи играле и певале у кући. Када би се зачули први петлови, истрчавале су из куће и пеле се на кров неке зграде. Девојку која би се успавала везали би за столицу и певали шаљиве песме, којима су је исмејавали као лењивицу. Ранилачке песме су се певале и осталим укућанима, позивајући их на устајање.

Устај снашо танана

Нотни запис: Б. Павловић
Певала: С. Стевић
В. Хоча

Умерено

У - стај сна - шо та - на - на, све - кр - ва је у - ста - ла.

Detailed description: A single line of musical notation in treble clef with a 4/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes.

Лазаричке песме

У свим деловима Косова и Метохије певале су се Лазаричке песме.

У селима Метохије се овај обичај одвијао на следећи начин: Недељу дана пред ускрс, на Лазереву суботу, група младих девојака је играјући обилазила куће, певајући песме о напретку и благостању, а домаћице су их даривале разним поклонима. Једна девојка је била *Лазар* и друге две – *Лазарице*. Остале девојке су носиле корпе за јаја, брашно, новац и друге сакупљене дарове. *Лазар* је био посебно одевен: преко главе је носио бели вео, а око главе украс од сабљастог (перуникиног) лишћа, са врховима окренутим навише. Носио је сукњу, а у руци је држао топуз. Када уђу у двориште певају:

Помоз Боже у кућу

Певала проф. Јадранка Јагличић
Село Дојнице (Метохија)
Нотни запис: Б. Павловић

По - маз Бо - же у ку - ћу, по - маз Бо - же у ку - ћу!

Detailed description: A single line of musical notation in treble clef with a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes, with a red underline under the word 'ћу' in the second phrase.

Јеремије

На дан св. Јеремије окупљала се омладина која је ишла селом, пољима, њивама и ливадама, свим местима где би змије могле да се појаве. Младићи су носили разне металне предмете, старе канте, звона, меденице, чегрталке, ударали у њих, стварајући велику буку, како би поплашили змије и остале штеточине. Девојке су певале пригодне песме за ову прилику. *Јеремије* су успут обилазиле домаћинства, тражећи да им се нешто поклони: новац, месо, сланина, кајмак, колачи, и слично. То што прикупе, носили су на место одакле су пошли у обилазак и ту се веселили.

Јеремије у поље

Умерено

Забележила Р Петровић
Околина Лепосавића

Je - ре - ми - је у по - ље, беж - те зми - је у мо - ре,

Je - ре - ми - је у по - ље, беж - те зми - је у мо - ре.

Detailed description: The image shows two staves of musical notation for the song 'Jeremije u polje'. The first staff is in 3/4 time and includes the tempo marking 'Умерено' and the source information 'Забележила Р Петровић Околина Лепосавића'. The melody is written in a single line with lyrics underneath. The second staff is a continuation of the melody, starting with a fermata over the first measure. Red curved lines are drawn under the lyrics to indicate phrasing.

Ђурђевдан

Један од најлепших и највеселијих пролећних празника је Ђурђевдан. Природа се до Ђурђевдана већ увелико пробудила, па је у ђурђевданским песмама изражена жеља људи да се снага природе пренесе на њих и стоку. Зато се у обреду велика пажња посвећивала биљкама, које су често опеваване у ђурђевданским песмама.

Уочи ђурђевдана омладина је брала врбу, кукурек, и разне цвеће и њиме китила улазна врата кућа и пребивалишта стоке и пчела. После брања биља девојке и момци су се окупљали око *љуљашке* где су се дружили, веселили. Преко песме су често откривали своје симпатије једни према другима.

Чија мома на нншаљку

Певала проф Јадранка Јагличић
Село Доњиће (Метоксија)
Нотни запис: Б. Павловић

Чи - ја мо - ма, на ни - шал - ку, ле,

ли - јој, ле, ли - јој.

Detailed description: The image shows two staves of musical notation for the song 'Chiya mama na nishalku'. The first staff is in 3/4 time and includes the title 'Чија мома на нншаљку' and the source information 'Певала проф Јадранка Јагличић Село Доњиће (Метоксија) Нотни запис: Б. Павловић'. The melody is written in a single line with lyrics underneath. The second staff is a continuation of the melody, starting with a fermata over the first measure. Red curved lines are drawn under the lyrics to indicate phrasing.

Биљке су се потапале у воду увече, па су се том водом рано ујутру на Ђурђевдан укућани умивали, верујући да ће снагу природе тако пренети на себе. У Вучитрну се са биљем потапало и црвено јаје. Ујутру су се овом водом умивале младе девојке да би биле здраве и румене.

Домаћице су на Ђурђевдан рано ујутру копривом жарале децу, да би били здрави и напредни.

Велигданске или Ускршње песме

Ускрс је празник који се слави у првој недељи после пролећне равнодневице. Празновањем ускрса буде се сећања на Христово страдање и његово ускрснуће. Тог дана деца беру разно цвеће и врбово грање да би били напредни. У недељи пред ускрс (Велика недеља) празнује се Велики четвртак и Велики петак. На Велики петак се боје и шарају јаја. Традиционално се боје у луковини или се шарају воском. На Ускрс се сви поздрављају речима „Христос воскрес“, а одговара се „Ва истину воскрес“. За Ускрс су широм Косова организовани сабори, на којима се играло и певало, славило се Христово вазнесење.

У Горњем Неродимљу су се првог дана ускрса изводиле игре, за које народ верује да потичу још из времена Немањића.³⁹

Другог дана васкрса мушкарци су изводили игру *Јежо*, која је шаливог карактера, за коју сестре Јанковић претпостављају да представља остатак обреда за рашћење биља.⁴⁰

Јежо, јежо

Забележиле: сестре Јанковић

Горње неродимље

Брзо

О - ће је - жо да се же - ни, је - жо, је - жо!

Цвети је пролећни празник посвећен цвећу. Описујући овај празник у књизи Косово, опис земље и народа, бранислав Нушић наводи..., до цвети се нико не сме китити цвећем, а тога дана свештеник у цркви благослови цвеће и разда народу и од тад се почињу китити“.⁴¹

На цвети се брало цвеће коме су певане разне песме. Једна од њих је и песма Пошла деца...

Пошла деца...

Певала: Светлана Стевић
Нотни запис: Б. Павловић
В. Хоча

Весело

Пош - ла де - ца ста - де јек, да на - бе - ру ку - ку - рек,
Да на - бе - ру ку - ку - рек, да за - ки - те мац - ке рек.

³⁹ Љ. и Д. Јанковић, Народне игре, књ.2. Српска краљевска академија, Београд, 1937. стр. 34.

⁴⁰ Љ. и Д. Јанковић, Стилони и технике српских традиционалних играча, Гласник Етнографског института Српске академије наука, књ. 2.3.. Београд, 1957. стр.596.

⁴¹ Нушић, стр.182

ЛЕТЊИ ЦИКЛУС

Летњем циклусу припадају Додолске, Крстоношке, Краљичке песме, као и многе друге посвећене летњим пословима у пољу.

Додолске песме су се певале за време сушних летњих дана. Жеља за кишом је доминантан мотив у овим песмама. Слика утркивања облака и додолица преовладава у већини песама овог типа. У себи обавезно носе припев, *Ој, додо, додоле*. У прошлости се веровало да се песмом и игром може утицати на повољније временске прилике. Тако су се за време сушног лета у селу окупљале младе девојке *Додоле* које су својим песмама призивале кишу. Једна од девојака обавијала се гранчицама и лишћем. То је била *Додола*. Девојке су ишле селом, певајући и играјући. Када дођу пред нечију кућу, *Додола* је играла уз песму коју су певале остале девојке, веселила се, окретала око себе, ударала дланом о длан. Обичај је био да домаћица изађе из куће и полије *Додолу* водом. Кад се заврши овај ритуал домаћица дарује девојке јајима, месом, сиром, кољачима и сл.

После обиласка кућа девојке су приређивале гозбу, на којој су се частиле сакупљеним даровима.

Ми идемо преко поља

Забележио М. Васиљевић

Ораховац

Крстоношке песме

Крстоношке песме су се певале о заветинама. Свако село имало је своју заветину, то јест дан када се прославља заједничка светковина тог села. Људи су се обично окупљали око неког великог храста, а одатле би скупа, предвођени свештеником, обилазили поља, њиве, усеве и ливаде. Свештеник је успут читавао молитве за здравље становника села, за родну годину и напредак у дому. Људи из поворке носили су иконе, барјак и крстове, па отуда и назив за ову поворку – *Крстоноше*. Крстоношке песме су сличне додолским, само што се уместо припева *Ој, додо, додоле*, пева, *Господи помилуј*.

Крстоноше, крста носе

Нотни запис: Б. Павловић

Певала: С. Стевић

В. Хоча

Краљичке песме

О краљичком обичају на Косову и Метохији нема детаљнијих података, осим да је овај обичај постојао на овим просторима. Одигравао се око Светих Тројица, али је током времена ишчезао.

Једну краљичку песму за ову прилику одпевала је Светлана Стевић, која је пореклом из Метохије, и која је велики познавалац Косовско – Метохијских народних песама.

Краљу, светли краљу

Нотни запис: Б. Павловић
Певала: С. Стевић
В. Хоча

Умерено брзо

Кра-љу, свет-ли кра-љу, о-брн се о-крен се, ле-по се по-кло-ни, кућ-ном до-ма-ћи-ну.

Посленичке песме

„Срби све послове своје раде певајући: пастири певају по брдима и шумама, радници по пољу, жене код куће, путници путем.“ Вук Караџић

Посленичке песме су инспирисане разним пословима који се обављају у оквиру домаћинства. У њима се изражавају мисли и осећања изазвана радом.

Већ у рано пролеће, са појавом првих биљака које су се брале и користиле за исхрану, певале су се одређене песме.

*Копривице, Милице,
мајка ми је трудна,
за вас ми је жудна.*

Копачке песме

У тренуцима одмора од тешког физичког рада, наш народ се предавао песми, и кроз песму изражавао све оно што их је мучило, за чим су жудели, о чему су маштали и размишљали.

Стојна мома

Забележио М. Васиљевић
К. Митровица

Лагано

Стој - на мо - ма бра - зду ко - па, да - до,
Стој - на мо - ма бра - зду ко - па.

Сејачке песма

Певало се и за време сејања. Једна од њих је Ја посија белицу, пшеницу...

Ја посија белицу

Забележио: С. Мокрањац
Околина Приштине

Ја по-си-ја бе-ли-цу пше-ни-цу, по-кра-во-де Сит-ни-це.
На-ва-ди се миш-ки-ња, смшш-чи-ћи-ма. По-ха-ра ми бе-ли-цу, пше-ни-цу,
За мо-ром, за го-ром, за лу-гом зе-ле-ни-јем.

Жетварске песме

У овим песмама описан је рад жетвара на пољу. Наш народ је за време турака морао да обрађује имања која су била у турском власништву. Често је био изложен најгрубљим понижавањима и исцрпљивању. Дешавало се да турци отму младу девојку и одведу је својој кући а да нико није смео да се побуни због тога. Има песама које говоре о таквим догађајима, али има и ведријих и веселијих које описују жетварске радове.

Веома лепа је песма којом се позива у жњетву.

Мори, Стано

Забележио М. Васиљевић
Горње Кусце

Умерено

Мо - ри Ста - но, ди - гни ми се ра - но,
ди - гни ми се ра - но.

Берачке песме

Приликом брања воћа берачи су певали разне песме.

Крош, крошњице

забележио М. Васиљевић
Приштина

Лагано

Крош, крош, њи - це, виш, виш - њи - це, Ма - лин
мој, Ма - лин мој.

Пастирске песме

Ове песме описују безбрижан и ведар чобански живот.

Овце чува Јелена

Забележио: Стеван Мокрањец
Околнина Приштине

Живо

Ов - це чу - ва Је - ле - на, ов - це чу - ва Је - ле - на,
ов - це чу - ва Је - ле - на.

Песма прати живот човека од рођења. Ову нежну Косовску **успаванку** забележио је познати српски етномузиколог Милоје Милојевић у Вучитрну.

Нина, нина, душо, нина

Нежно
Забележио: М. Милојевић
Вучитрн

Ни-на, ни-на, ни-на, ду-шо, ни-на! Јаг-ге мо-је,
ни-на, де-те мо-је, ни-на, о-чи мо-је, ни-на.
А! А! А! А! А!

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'Нина, нина, душо, нина'. It consists of three staves. The first staff is in G major and 2/4 time, with a tempo marking 'Нежно'. The lyrics are 'Ни-на, ни-на, ни-на, ду-шо, ни-на! Јаг-ге мо-је,'. The second staff continues the melody with lyrics 'ни-на, де-те мо-је, ни-на, о-чи мо-је, ни-на.' and includes a measure rest marked '5'. The third staff features a simple accompaniment of five 'А!' notes. Red curved lines connect the notes to the lyrics below.

Ову песму деца треба да чују у наставниковом извођењу, јер је у ритмичком смислу превише захтевна за певање у основној школи.

Мамећи *пчелу* да уђе у кошницу (трмку), домаћин је пригушеним гласом певао:

Маг, маго

Певала: проф. Јадранка Јагличић
Село Дојнице (Метохија)
Нотни запис: Б. Павловић

До-ђи до-ма ма-то, маг, ма-то, маг, ма-то.

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'Маг, маго'. It consists of a single staff in G major and 2/4 time. The lyrics are 'До-ђи до-ма ма-то, маг, ма-то, маг, ма-то.' Red curved lines connect the notes to the lyrics below.

Обичајне свадбене песме

Свадбене песме опевавају један од најважнијих догађаја у човековом животу, а то је ступање у брачни живот. Свадба је један од најбоље сачуваних обичаја у нашем народу, који је богато праћен песмом и игром. Припреме за овај дан, и у девојачкој и момачкој кући вршене су од ране зоре. Младожења је са својом родбином долазио код девојачке куће, где су их пријатељи дочекивали. Следило би гошћење, узимање невесте, полазак сватова, путовање до младожењине куће, венчање, повратак у кућу младожење, улазак у двориште, увођење невесте у кућу, сусрет са свекрвом, ручак, сватовско весеље.

Свадбена песма из околине Лешка:

Ништа легше ни мишије нема

Забележила: Проф. Валентина Питулић
Околина Лешка
Нотни запис: Б. Павловић

Ниш-та лег-ше, ни ми-ли-је не-ма,
ни ми-ли-је не-ма.

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'Ништа легше ни мишије нема'. It consists of two staves. The first staff is in G major and 2/4 time, with a tempo marking 'Нежно'. The lyrics are 'Ниш-та лег-ше, ни ми-ли-је не-ма,'. The second staff continues the melody with lyrics 'ни ми-ли-је не-ма.' and includes a measure rest marked '4'. Red curved lines connect the notes to the lyrics below.

ТЕКСТОВИ ПЕСАМА

<p>Божји Бата</p> <p>Иде Божји Бата, Носи киту злата, Да позлати врата, Од боја до боја, Целу кућу до крова</p>	<p>Ђурђево лето</p> <p>Ђурђево лето, пролето, Ђурђево цвеће цветало, Ђурђа га мома бераше, Мајке га на skut тураше, Мајка га од skut гураше: „Ни Ђурђа моја, ни цвеће!”</p> <p>Ђурђево лето, пролето, Ђурђево цвеће цветало, Ђурђа га, мома, бераше, Тајку га на skut тураше, Тајко га од skut мећаше: „Ни Ђурђа моја, ни цвеће!”</p> <p>Ђурђево лето, пролето, Ђурђево цвеће цветало, Ђурђа га, мома, бераше, Јанку на skut тураше: „И Ђурђа, моја, и цвеће!”</p>	<p>Домаћине, газдо мој,</p> <p>Ево вука пред двор твој. Подај вуку сланине, Не силази с планине. Подај вуку мало меса, Да не скаче преко леса. Види вука каки је, Па му подај ракије. Вид' те вука како гледа, Подајте му мало меда. Подај вуку пшенице, Бог да чува дечице. Подај вуку свега доста, Да не коље око моста. Гони вука од куће, Није добар код куће.</p>
<p>Краљу, светли краљу</p> <p>Краљу, светли краљу, Обрн' се окрен се, Лепо се поклони, Кућном домаћину.</p>	<p>Крстоноше, крста носе</p> <p>Крстоноше крста носе, Господи помилуј. Уз крста се богу моле, Господи помилуј. Од два грозда чабар вина, Господи помилуј. Од два класа товар жита, Господи помилуј. Једно дрво, двоја врата, Господи помилуј.</p>	<p>Јежо, јежо</p> <p>Оће јежо да се жени, Јежо, јежо! Да му дамо стару бабу, Јежо, јежо! Скроб да градиш, да гу раниш, Јежо, јежо! Да му дамо младу мому, Јежо, јежо! Даћемо му младу мому, Јежо, јежо! Младу мому, младу Ђурђу, Јежо, јежо!</p> <p>Устај снашо танана</p> <p>Устај снашо танана, Свекрва је устала, Три вртена напрела, И четврто почела.</p>
<p>Добро јутро коледе</p> <p>Добро јутро, коледе! Домаћине, Овце ти се изјагњиле, Све јагањци калушасте, Краве ти се истелиле, Све телаци јеленасти, Козе ти се искозиле, Све јарићи виторози, Кобиле се иждребиле, Све ждребићи путоноги.</p> <p>Ој, Бадњаче, Бадњаче</p> <p>Ој, Бадњаче, Бадњаче, Ти наш стари рођаче, Добро си нам дошао, И у кућу ушао, Ти нам благо доносиш, Сваку срећу и здравље.</p>		

<p>Мори, Стано</p> <p>Мори Стано, Дигни ми се рано, Па ми узми српче на рамена, Да идемо у чичине њиве, Да жњејемо жито полежито. Што рекоше то и учинише, Отидоше у чичине њиве, Момче жњело двеста и два снопа, А девојче триста и три снопа. Збори момку остарела мајка: „Море синко, за воде си био, Па је Стана руковети крала!" - Није, мајко, руковети крала, Већ је, мајко, руковети брала</p>	<p>Пошла деца</p> <p>Пошла деца, стаде јек, Да наберу кукурек. Да наберу кукурек, Да заките мачке реп. Пошла деца у диплет Да наберу кукурек. У диплету два и два, Деца мала и велика. Под планине стаде јек, Беру деца кукурек. Кукурек, бели свет, Од лета је први цвет.</p>	<p>Крош, крошњице</p> <p>Крош, крошњице, виш вишњице, Малин мој, малин мој! Пуна вишња, празна крошња! Куј ће крошњу, куј ће вишњу? Ти ћеш вишњу, ја ћу крошњу! Пуна крошња, празна вишња.</p>
<p>Стојна Мома</p> <p>Стојна мома бразду копа, дадо! Стојна мома бразду копа. Бразду копа, воду вади, Воду вади, лице лади. Де вадила, туј заспала, Де вадила, туј заспала</p>	<p>Ми идемо преко поља</p> <p>Ми идемо преко поља, Ој, додо, ој, додоле! А облаци преко неба, Облак брже, дода брже, Росна киша онајбрже, Да ороси жито наше, Жито наше и ливаде!</p>	<p>Овце чува Јелена,</p> <p>Овце чува Јелена, Покрај жито зелено, Покрај воде студене, Где походе трговци. Помоз Богом Јелена! Добро Бог дао, трговци!</p>
<p>Свети Јова вино пије</p> <p>Свети Јова вино пије, под то дрво Божурово. Вино служи златан јелен, наслужује златну чашу. Па закачи витем рогем, витку грану Божурову. Па натруси мили Божур, па наруси златну чашу. Расрди се лепи Јован, дајте мене златне стреле. Да устрелим тог јелена, што ми Божур потрусује. Што ми Божур потрусује, златну чашу нарусује. Проговара мила сеја, немој брале да га стрелаш. Он долази из далеке, из далеке, из братије. Крсну славу честитају, добре гласе донесују.</p>		

ЛИТЕРАТУРА

1. **Владимир Бован (1980):** Лирске песме, Народна књижевност Срба на Косову, Приштина
2. **Звездан Ђурић (1996):** Народне игре у Подгору, Народне игре Србије, св.9. Народне игре у Призрену, Метохији, Подгору, Гори и Рашкој, Београд.
3. **Љ. и Д. Јанковић (1937):** књ.2. Српска краљевска академија, Београд
4. **Љ. и Д. Јанковић (1951):** Народне игре, књ. 6. Просвета, Београд

5. **Љ. и Д. Јанковић (1957):** Стилони и технике српских традиционалних играча, ГЛИ Српске академије наука, књ. 2.и 3. Београд
6. **Милоје Милојевић (2004):** Народне песме и игре КиМ, Приредио др Драгослав Девић, Завод за уџбенике
7. **Миодраг Васиљевић (1959):** Југословенски музички фолклор I, Народне мелодије које се певају на Космету, Просвета, Београд
8. **Новица Арсић (1995):** Вучарски обред у Средској Жупи, Гласник Баштина, св.6, Институт за проучавање културе Срба, Црногораца, Хрвата и Муслимана, Приштина, стр.159-163
9. **Радмила Петровић (1964):** Народна музичка традиција у комуни Лепосавић, ГМКиМ VII-VIII, Приштина
10. **Сретен Петровић (2004):** Српска митологија, (О веровању, обичајима и ритуалу), Народна књига, Београд
11. **Стеван Ст. Мокрањац (1966):** Записи народних мелодија, Музиколошки институт, Научно дело, Београд,.
12. **Тихомир Ђорђевић:** Наш народни живот I, Просвета, Београд

Мр Биљана Павлович

Факултет начальних классов в Призрен – Лепосавич

ОБЫЧАИ И НАРОДНЫЕ ПЕСНИ КОСОВА И МЕТОХИИ В ПРЕПОДАВАНИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Резюме: *Известно, что если определённые народы находятся на высшем уровне культурного и духовного развития, они в большей мере уважают и берегут свою традицию. Сербский народ обычаям испокон веков уделял большое значение, прежде всего из-за любви и уважения к своей традиции и предкам, а также из-за экзистенциальной потребности и бытия, как например, во время событий многовекового рабства под турецким игом, когда благодаря бережному отношению к народной традиции наш народ смог выжить, сберечь своё имя, язык, национальный идентитет.*

Знакомство с традицией своего народа, с народными обычаями и их песнями и играми, спетых в обществе, по словам Вука Стефановича Караджича "природно", "невинно", "простонародно", в чём и содержится их прелесть, есть одна из задач преподавания музыкальной культуры в начальной школе.

В этой работе будут описаны обычаи Косова и Метохии и представлены песни которые их сопровождали, и которые находятся в согласности с требованиями общеобразовательного плана и программы начальной школы.

Ключевые слова: народ, обычаи, песня, традиции.